

7. Куклін О. В. Організаційно-педагогічні умови професійного навчання фахівців комерційного профілю (на матеріалі навчально-тренувальної фірми) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Куклін Олег Володимирович; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К., 2001. – 211 с.
8. Маркетинг: підручник / [за на ук. ред проф. А. Ф. Павленка; кер. авт. кол. проф. І. Л. Решетнікова. – К.: КНЕУ, 2008. – 600 с.

Ворона В. О. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх маркетологів.

Резюме. У статті визначається і характеризується комплекс педагогічних умов, що сприяють формуванню професійної компетентності фахівців із маркетингу у вищому навчальному закладі в процесі навчання.

Ключові слова: педагогічні умови, професійна компетентність, фахівець із маркетингу, процес навчання.

Ворона В. А. Педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих маркетологов

Резюме. В статье определяется и характеризуется комплекс педагогических условий, способствующих формированию профессиональной компетентности специалистов по маркетингу в вузе в процессе обучения.

Ключевые слова: педагогические условия, профессиональная компетентность, специалист по маркетингу, процесс обучения.

Vorona V. A. Pedagogical conditions of professional competence formation of future marcetologist.

Summary. The article defined and characterized by complex educational environment conducive to the formation of professional competence of specialists in marketing in higher education in the learning process.

Keywords: pedagogical conditions, professional competence, professional marketing, the process of learning.

УДК 37.013.42

Гаврилюк О.О.

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ ТА ЇЇ ПРОФІЛАКТИКА У РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Постановка проблеми. Однією з найактуальніших проблем сьогодення є зростання правопорушень вчинених дітьми, підлітками, молоддю. Це пов'язано, передусім, із загальним соціальним напруженням, психологічною неврівноваженістю всього суспільства. В умовах загострення економічних, політичних, соціальних проблем виникла необхідність в активній розробці вітчизняної концепції соціальної педагогіки – науки, спрямованої на вирішення проблем життєдіяльності особистості чи соціальної групи у суспільстві, потреба у підготовці нових фахівців зі соціального виховання дітей та молоді, здатних здійснювати соціальну допомогу проблемним групам населення, функції яких раніше виконували класні керівники, організатори дитячого дозвілля, працівники дитячої кімнати міліції та інші працівники освітньої та соціальної сфер. Тому девіантна поведінка, що розуміється як порушення соціальних норм, в останні роки носить масовий характер, і саме ця проблема на часі є в центрі уваги психологів, соціальних педагогів, соціологів, медиків, працівників правоохоронних органів. Відхилення в поведінці є природною умовою розвитку людини та життя всього суспільства. Інакше кажучи, девіантна поведінка була, є й буде. У цьому й полягає актуальність її вивчення.

Метою статті є розкриття поняття девіантної поведінки підлітків, визначення основних шляхів її превенції та профілактики соціальним педагогам у навчальному закладі.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів девіантної поведінки, чинників її виникнення, пошуку форм і методів роботи, її профілактики та подолання присвячені праці сучасних педагогів: О. Безпалька, І. Звереві, А. Капської, Г. Кеплана, В. Оржеховської, Н. Першеїної, В. Співака, С. Харченка, М. Фіцули та ін.

Хоча зародженню та подальшому розвитку ідеї організації профілактичної діяльності з дітьми девіантної поведінки сприяли перші наукові теорії Гіппократа, Аристотеля, Цицерона, Галена, Авіценни про здоровий спосіб життя, фізичну та духовну гармонію, якої можна досягти шляхом проведення профілактичних заходів з урахуванням віку дитини й особливостей будови її тіла. Також у світовій педагогічній думці вчені: Й. Герbart, А. Дістервег, Й. Песталоцці розробили принципи «утримуючого», трудового та соціального виховання, природовідповідності й культуровідповідності виховання, організації профілактичної діяльності з дітьми девіантної поведінки.

Разом з цим, слід зазначити, що у сучасній вітчизняній і зарубіжній науковій літературі немає єдиної точки зору щодо визначення поняття девіантної поведінки, а також її причин. Питання про застосування методів і форм профілактики девіантної поведінки в педагогічному процесі соціальним педагогом досі залишається невирішеним з певних причин, найважливішими з яких є відсутність фахівців та цільових психолого-педагогічних програм роботи з профілактики девіантної поведінки.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі девіантну поведінку розглядають як систему вчинків, що не відповідає прийнятим у суспільстві нормам і проявляється у вигляді незбалансованих психічних процесів, неадаптованості, порушенні процесів самоактуалізації та ухиленні від морального та етичного контролю особистості над власною поведінкою [1, с. 95].

Поряд із цим, слід наголосити, що серед вітчизняних та зарубіжних дослідників не існує єдиної точки зору на термін «девіантна поведінка», оскільки одні вважають, що мова має йти про всі відхилення від схвалюваних суспільством соціальних норм, другі – тільки про порушення правових норм, треті – про різні види соціальної патології (алкоголізм, наркотизм, вбивства) [2, с. 347]. Більше того, цей термін зустрічається не лише у педагогічній, але й у медичній та психологічній науці. Так, в медичній літературі під «девіантною поведінкою» розуміють відхилення від загальноприйнятих в даному суспільстві міжособистісних відносин: дій, вчинків, висловлювань, які здійснюються як у стані психічного здоров'я, так і в різних формах нервово-психічної патології. В психологічній же літературі девіантною поведінкою називають поведінку, яка відхиляється від соціально-психологічних та моральних норм, або виявляється в їх порушенні та нанесенні шкоди суспільному добробуту, оточенню або власне собі.

Пояснити сутність і причини девіацій намагалися такі відомі соціологи, як Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, Р. Мертон, В. Шелдон та ін.

Загальна теорія девіантності має свою структуру й охоплює такі елементи:

- характеристика та класифікація девіантних вчинків, їхні наслідки для індивіда і суспільства, взаємозв'язок, структура, динаміка, тенденції;
- соціальна природа, причини й умови їх існування та прояву, соціальні і психологічні механізми їхнього формування;
- профілактика, що передбачає попередження девіацій, планування і здійснення соціальних та індивідуальних механізмів зміцнення суспільного порядку.

Одним із найважливіших напрямів роботи соціальних педагогів у навчальних закладах є робота з дітьми девіантної поведінки. На жаль, кількість дітей, що мають відхилення у поведінці, стає все більше. Причинами цього явища можуть бути відхилення в стані здоров'я, розлади міжособистісних взаємин, педагогічні помилки, недоліки родинного виховання, соціальні причини тощо.

На сьогодні вироблено п'ять груп чинників, які сприяють появі девіантної поведінки підлітків, а саме:

- соціально-економічні (зниження життєвого рівня населення, майнове розшарування суспільства, обмеження можливостей соціально-схвалених форм заробітку, безробіття, доступність неповнолітніх до алкоголю та тютюну, неконтрольована реклама психоактивних речовин, зниження рівня соціальної безпеки);
- соціально-педагогічні (криза інституту сім'ї; виховання в неповній сім'ї; завищені вимоги батьків до дитини; ворожість та конфлікти між батьками, батьками та дітьми; критицизм підлітка щодо школи, сім'ї, відчуженість від них; низький статус підлітка у навчальному колективі; слабка система позашкільної зайнятості дітей та молоді);
- соціально-культурні (зниження морально-етичного рівня населення; поширення кримінальної субкультури; негативний вплив засобів масової інформації; лібералізація статевої моралі; домінування серед молоді культу сили);
- психологічні (прагнення бути незалежним від дорослих; бажання бути визнаним в групі однолітків; прагнення до самоствердження; намагання виглядати дорослим; потреба змінити пси-

хічний стан у стресовій ситуації; підвищена тривожність, низька самооцінка; акцентуації характеру, психопатії; психологічні синдроми; негативні риси характеру);

- біологічні (порушення роботи ферментативної та гормональної систем організму, наслідки спадковості, вплив різноманітних факторів природного середовища, а саме: рівень радіації, хімічний склад повітря тощо) [1, с. 100-101].

Проте поза певних відмінностей у визначеннях головним критерієм девіацій вважають порушення норм, прийнятих у суспільстві. Зрозуміло, що кожне суспільство має власну систему норм і цінностей, які містять вимоги до поведінки та обов'язків членів цього суспільства. Аналізуючи поняття норми, можна сказати, що це приписи чи заборони; ідеали, що відповідають вимогам соціального середовища, в якому живе людина; діапазон варіативності поведінки. Деякі норми прописані в законах та правилах, інші – існують у вигляді традицій, вірувань чи сімейних, професійних, суспільних регламентацій [1, с. 95].

Відносно динамічних характеристик девіантна поведінка може бути стійкою чи нестійкою, мати різну спрямованість та соціальну значимість. Тож, девіації різняться: за тривалістю (тимчасова, постійна, стійка, нестійка); за рівнем організації (стихійна, спланована, структурована, неструктурована); за спрямованістю на себе та інших (егоїстична, альтруїстична, експансивна, неекспансивна); за рівнем усвідомлення (усвідомлена, неусвідомлена); за кількістю осіб (індивідуальна, групова) [1, с. 98].

Залежно від способів взаємодії з реальністю та порушенням тих чи інших суспільних норм виокремлюють кілька видів девіацій, а саме: делінквентна поведінка, адиктивна поведінка, наркозалежна поведінка та психопатологічна поведінка [2, с. 351-352].

Делінквентна поведінка – це сукупність протиправних вчинків людини, за які в особливо важких випадках може накладатися покарання згідно статей цивільного та кримінального кодексів. До протиправних дій належать проступки (провини), правопорушення та злочини. Серед типових проступків неповнолітніх виокремлюють лихослів'я, систематичне порушення дисципліни в навчальному закладі, бійки з однолітками, бешкетування (наприклад, жбурляння з балкону в перехожих різних предметів; дзвінки по телефону до незнайомих осіб тощо).

Психологи виокремлюють такі групи делінквентних осіб: 1) індивіди, які здійснюють правопорушення під впливом певних обставин чи оточуючих людей; 2) особи з достатнім рівнем правосвідомості, але пасивним ставленням до інших порушників правових норм; 3) люди, що випадково здійснюють правопорушення; 4) особи, що свідомо порушують правові норми.

Адиктивна поведінка – це поведінка людини, для якої притаманне прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану завдяки прийому різноманітних хімічних речовин чи постійній фіксації уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримання інтенсивних емоцій. У результаті такої поведінки людина існує у своєрідному «віртуальному» світі. Вона не тільки не вирішує своїх проблем, але й зупиняється в особистісному розвитку, а в окремих випадках навіть деградує. Розрізняють три групи адиктивної поведінки:

- нехімічні адикції (патологічна схильність до азартних ігор (гемблінг), комп'ютерна адикція, трудовоголізм);

- проміжні форми адикції (анорексія – відмова від їжі, булімія – прагнення до постійного споживання їжі);

- хімічні адикції (вживання та вдихання психоактивних речовин: тютюну, алкоголю, наркотиків, медичних препаратів, речовин побутової хімії).

Адиктивну поведінку підлітків визначають ще як поведінку, яка передують формуванню патологічної залежності від наркогенних речовин. При цій формі поведінки негативна пристрасть людини до хімічних речовин ще не досягла стадій психічної та фізичної залежностей, тобто захворювання на наркоманію, алкоголізм та токсикоманію.

Психопатологічний тип девіантної поведінки базується на психопатологічних симптомах і синдромах, які є проявами певних психічних розладів та захворювань. Серед найбільш типових для дітей та молоді видів такої поведінки науковці виокремлюють аутоагресивну поведінку, дисморфоманічну поведінку, гебоїдну поведінку, дромоманію, патологічну сором'язливість.

Метою соціально-педагогічної роботи соціального педагога у навчальному закладі з підлітками, схильними до девіантної поведінки, є створення умов для повноцінного фізичного і психічного розвитку зазначеної категорії дітей, успішної їх соціалізації, подолання особистісних проблем і конфліктів з оточенням.

Тому соціально-педагогічна робота з підлітками та молоддю, схильною до девіантних проявів, має здійснюватися у таких напрямках:

1. Профілактика девіантної поведінки підлітків: комплекс заходів, спрямованих на попередження, подолання або нейтралізацію чинників, що спричиняють девіантну поведінку дітей. Діяльність соціального педагога в напрямку соціальної профілактики має включати:

- психологічну і педагогічну допомогу родині (надання педагогічних і психологічних консультацій, лекцій і бесід, спрямованих на підвищення педагогічної культури батьків, поширення передового педагогічного досвіду, тренінги сімейного спілкування тощо);
- вияв дітей з девіантною поведінкою груп ризику і проведення превентивних психологічних і педагогічних заходів (встановлення індивідуального педагогічного підходу, психологічна корекція, корекційний вплив на родину тощо);
- поширення передового педагогічного досвіду у навчально-виховному процесі навчальних закладів;
- сприяння розвитку альтернативних форм навчання і виховання (спеціалізовані навчальні заклади, позашкільна гурткова та клубна робота);
- сприяння розвитку сфери організації дозвілля дітей і молоді;
- психолого-просвітницька робота та робота, спрямована на розвиток особистості дитини (психологічні тренінги, розвиваючі ігри тощо);
- правова освіта дітей і підлітків.

2. Соціальний контроль негативного впливу на дитину: виявлення фактів аморального і кримінального впливу на дитину в сім'ї та в неформальному оточенні, захист прав дитини, порушення питання про позбавлення батьків батьківських прав, опіку і патронаж дитини тощо.

3. Соціальна підтримка та реабілітація підлітків з девіантною поведінкою:

- допомога у створенні навколо підлітка позитивного педагогічного оточення, координація педагогічних впливів;
- психологічна корекція та реабілітація (надання психологічних консультацій, індивідуальна і групова психотерапія, індивідуальний патронаж-шефство);
- сприяння налагодженню доброзичливої, позитивної атмосфери у формальній групі, до якої входить підліток з девіантною поведінкою, поступове включення такої дитини до життєдіяльності соціально-позитивної групи;
- корекція в разі необхідності сімейних відносин (сімейна психотерапія) [5, с. 15-16].

Висновки. Отже, профілактика девіантної поведінки підлітків – комплекс цілеспрямованих колективних та індивідуальних впливів на свідомість, почуття та волю учнів з метою вироблення в них імунітету до негативних впливів навколишнього середовища, попередження асоціальної, антигромадської спрямованості їхньої поведінки. Адже вона є засобом задоволення потреб індивіда у тих випадках, коли він не усвідомлює суспільних норм, не бачить суперечностей між ними і своєю поведінкою, не знаходить можливостей задовольнити свої потреби відповідно до суспільних норм або свідомо не бажає їх наслідувати.

Тому девіації у поведінці дітей та підлітків є результатом складної взаємодії соціальних й біологічних чинників. Зміни, які відбуваються із девіантною особою на різних рівнях, потребують фахового втручання спеціаліста зі соціально-педагогічної роботи. Наслідок такої роботи – здійснення й закріплення позитивних змін у поведінці, які сприятимуть гармонізації розвитку особистості молодшої людини.

Перспектива подальших досліджень. Перспективи подальшого дослідження автор вбачає у розробці комплексної системи психопрофілактики і психокорекції девіантної поведінки особистості соціальним педагогом у навчальному закладі.

Література:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
2. Соціальна педагогіка: підручник / за ред. проф. А. Й. Капської. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 488 с.
3. Сейко Н.А. Соціальна педагогіка: Курс лекцій / Н. А. Сейко. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – 260 с.
4. Словник-довідник для соціального працівника / Автор-упорядник канд. соціол. наук Литвин А. П. – Тернопіль, 2008. – С. 58.
5. Харченко С. Я., Краснова Н. П. Робота соціального педагога з дітьми девіантної поведінки. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 143 [1]с. – (Серія «Соціальному педагогу»).

У статті висвітлено поняття девіантної поведінки як соціально-психологічної проблеми підлітків. Розглянуто деякі з підходів до тлумачення поняття «девіантна поведінка». Проаналізовано дослідження і публікації різних аспектів девіантної поведінки, чинників її виникнення, пошуку форм і методів роботи, її профілактики та подолання. Охарактеризовано загальну структуру теорії девіації. Узагальнено групи чинників, які сприяють появі девіантної поведінки, а також основні види девіацій, а саме: делінквентну поведінку, адиктивну, наркозалежну та психопатологічну поведінку, розкрито сутність, головний критерій та основні причини девіацій, окреслено зміст, форми, методи та напрямки соціально-профілактичної роботи соціального педагога з дітьми даної категорії у навчальному закладі.

Ключові слова: девіантна, делінквентна, адиктивна поведінка, соціально-профілактична робота.

Гаврилюк О. Девиантное поведение подростков как социально-психологическая проблема в работе социального педагога в учебном заведении.

В статье отражено понятие девиантного поведения как социально-психологической проблемы подростков. Рассмотрены некоторые из подходов к толкованию понятия «девиантное поведение». Проанализированы исследования и публикации различных аспектов девиантного поведения, факторов его возникновения, поиска форм и методов работы, его профилактики и преодоления. Охарактеризовано общую структуру теории девиации. Обозначены группы факторов, которые способствуют появлению девиантного поведения, а также основные виды девиаций, а именно: делинквентного поведения, аддиктивного поведения, наркозависимого поведения и психопатологического поведения. Раскрыта сущность, главный критерий и основные причины девиаций, очерчены содержание, формы, методы и направления социально-профилактической работы социального педагога с детьми данной категории в учебном заведении.

Ключевые слова: девиантное, делинквентное, адиктивное поведение, социально-профилактическая работа.

Gavryliuk O. Deviant behavior of teenagers as a social-psychological problem in the work of social teacher in the educational establishment.

The conception of deviant behavior as a socially-psychological problem of teenagers is covered in this article. Some of the approaches concerning the position of deviant behavior is observed here. Researcher and publications of different aspects of deviant behavior, factors of their origin, the search of their forms and methods of the work, her prophylactic and overcoming are analyzed.

The basic structure of deviant theory is characterized. Group of factors, which assist in the appearance of deviant behavior and also the main kinds of deviations, delinquent behavior, adequate behavior; drug addicts' behavior and psychopathological behavior; the main criteria and reasons of deviation are observed; contents and forms, methods, directions of socially-prophylactic work of the social teacher with the children of this category in the educational establishment are explained in this article.

Key words: deviant, delinquent, identical behavior, social prophylactic work.

УДК 378.12

Козубцев І.М.

СТРУКТУРА МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ АСПІРАНТІВ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Якісний розвиток сучасного інформаційного суспільства є також проблемою сучасної системи освіти. Швидкі темпи змін інформаційного суспільства потребують від людини здатності само організовуватися, що сприятиме розвитку у людини методологічної компетентності. Для розуміння, як розвивати методологічну компетентність, очевидно, необхідно з'ясувати її компоненти. Рішення цієї часткової задачі дозволить реалізувати на практиці концепцію розвитку методологічної компетентності аспірантів системи військової освіти [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз і порівняння різних підходів до розгляду структури методологічної компетентності (В. А. Адольф, М. А. Горюнова, А. М. Семібратов, А. А. Єлізаров, М. Б. Лебедева і О. Н. Шилова, М. О. Холодна) дали підставу стверджувати, що це по-